

УДК 001.94:94(72).014

Іван МОЗГОВИЙ**“АСТРОНАВТИ” ПРААМЕРИКИ:
МІФИ, ЗНАХІДКИ, ВЕРСІЇ**

У статті йде мова про загадкові свідчення документів з давніх країн Латинської Америки та про загадкові об'єкти на території цих країн, які з точки зору палеоуфології можна витлумачити як інформацію про відвідування Землі у глибоку давнину прибульцями з інших планет.

Ключові слова: майя, ацтеки, інки, конкістадори, боги, “космічні” польоти, “подорожі” на небо.

Постановка проблеми. У сучасній уфології (і не тільки в ній) активно використовується поняття позаземних цивілізацій, тобто тих, які виникли і розвивалися не на Землі, і суттєво відрізняються від нашої, земної. Існування (так само як і неіснування) позаземних цивілізацій на даний час строго не доведене, проте статистично можливе. Уфологія зробила сильний вплив на уявлення про позаземні цивілізації: з польотами НЛО (непізнаних літаючих об'єктів) більшість людей пов'язує діяльність інопланетян. Сьогодні певною мірою поширене переконання, що контакти з іншими цивілізаціями відбувалися вже в минулому, але ми забули про них, або не сприймаємо їх саме як контакт із позаземними цивілізаціями. Спектр гіпотез варіюється від пояснення контактом окремих незвичайних явищ у минулому (наприклад, будівництво циклопічних споруд людьми минулого без відповідного технічного розвитку) до оголошення контактом зіткнень із надприродним, описаних, наприклад, у релігійних книгах. Суперечливість проблеми спонукає ще раз підійти до її аналізу в материковому розрізі (в даний раз, щодо Латинської Америки).

Аналіз актуальних досліджень. Палеоконтакт чи ідею палеокосмонавтики, яка відображає гіпотетичне відвідування Землі в минулому розумними істотами позаземного походження, “оптимісти” вбачають у деяких давніх пам'ятниках земної культури. Гіпотези щодо палеоконтактів з 1920-х розвивали К. Е. Ціолковський, Ч. Форт, М. М. Агрест, І. Веліковський, Еріх фон Денікен, А. П. Казанцев, Елфорд Алан, Ю. В. Конелес, А. Ю. Скларов, З. Сітчін, Дж. Цукалос.

Прихильники конспірологічних теорій (“теорій змови”) стверджують, що світові уряди як мінімум поінформовані про наявність інопланетян у космосі або на Землі чи навіть мають келійні контакти з ними. У 2010 в деяких світових ЗМІ з'явилися повідомлення, що для перших і наступних контактів з інопланетянами ООН розглядає питання введення інституту офіційного спеціально уповноваженого представника

Землі з конкретною кандидатурою Мазлан Отман [25]. Проте твердження про введення посади такого “посла землян” були спростовані [26]. У квітні 2010 у програмі “Познер” про свої контакти з позаземною цивілізацією розповів колишній глава Республіки Калмикія (1993–2010) і Президент Міжнародної шахової федерації Кірсан Ілюмжинов. За його словами, зустріч сталася 18 вересня 1997 у Москві [12]. Подробиці зустрічі Ілюмжинов повідомив у передачі Володимира Познера.

У лютому 2012 колишній консультант Пентагону і американського конгресу Тімоті Гуд заявив про те, що 34-й президент США (1953–1961) Дуайт Ейзенхауер мав як мінімум три зустрічі з представниками позаземної цивілізації. За його словами, контакти відбувалися на авіабазі Холломан у Нью-Мексико при численних свідках, хоча доказів таких зустрічей не надано. Тімоті Гуд також стверджує, що це був не перший і не останній візит представників позаземної цивілізації, але про даний конкретний випадок йому відомо найкраще [24].

Як не дивно, Тімоті Гуд – далеко не перший, хто заявив, що Ейзенхауер спілкувався з прибульцями. Раніше з подібною заявою виступив чиновник з Нью-Гемпшіра Генрі Макелрой. У 2010 він заявив, що бачив секретний документ, який призначався цьому президенту і в якому говорилося про те, що інопланетяни прибули до Америки, налаштовані мирно і готові до зустрічі з главою держави. У цьому ж році Міністерство оборони Великої Британії нібито розсекретило папери, згідно з якими з прибульцями мав діалоги і прем’єр-міністр країни (1940–1945, 1951–1955) Уїнстон Черчілль. Багато уфологів вважають, що Черчілль навіть консультувався з Ейзенхауером на предмет того, як спілкуватися з загадковими гостями. За твердженням академіка Російської Академії природничих наук та Міжнародної академії наук, генерал-лейтенанта запасу О. Ю. Савіна, групі дослідників з Генерального штабу РФ наприкінці 80-х років теж вдалося вийти на контакт з представниками позаземної цивілізації [6]. Разом з тим дослідження щодо палеоконтактів мешканців Праамерики з інопланетянами фактично відсутні.

Мета статті полягає в дослідженні свідчень документів давніх країн Латинської Америки та загадкових об’єктів на території цих країн щодо можливості їх витлумачення як інформації про відвідування Землі у глибоку давнину прибульцями з інших планет.

Виклад основного матеріалу. Можливо мешканці Старого світу до початку XVI ст. й мали певні дані про існування Нового світу, але більшості науковців ця інформація була недоступна. До епохи Великих географічних відкриттів європейці не переймалися проблемами Америки з причини власне незнання про існування останньої.

Невдовзі після чотирьох плавань (1492–1504) Христофора Колумба на землях Америки з'явилися іспанські конкістадори. Якщо видатний мореплавець не знав, що відкрив новий континент, то безпринципні завойовники чітко усвідомлювали, чого вони хочуть. Щоправда, вже в 1503, коли Колумб пропливав мимо селища Грейтаун на південно-східній околиці Нікарагуа поблизу кордонів з Коста-Рікою, до нього дійшли чутки про багату золотом країну “Верагуа”, але йому не судилося перевірити це.

10 лютого 1519 з порту Капе Сан-Антоніо на Кубі в Мексику відпливла добре організована експедиція конкістадора (“завойовника”) Ернана Кортеса Монроя Пісарро Альтамірано (1485–1547) у складі 11 суден, на яких перебувало 110 матросів, 579 солдатів (518 піхотинців, 16 кінних рицарів, 13 аркебузників, 32 арбалетчики) і 200 кубинських індіанців і чорношкірих як слуг і носильників. Основною силою цієї невеликої армії була артилерія, яка нараховувала 10 важких гармат і 4 легких бронзових гармати (фальконети), та кіннота з 32 коней. Крім аркебузів і арбалетів на озброєнні піхоти були луки, списи, рапіри.

Спочатку конкістадори висадилися на о. Косумель (відкритому в 1518 конкістадором Хуаном де Гріхальвою), де на той час існувало князівство майя Екаб, центр ушанування богині родючості Іш-Чель. Охоплені жахом від побаченого обряду людського жертвоприношення, іспанці зруйнували святилище і встановили на його місці хрести. 14 березня Кортес зупинився в гирлі р. Табаско на Юкатані, потім піднявся по річці вгору і зайняв столицю табасків, король яких подарував йому красуню-рабиню Малінче (бл. 1496 – бл. 1551) – іспанці називали її Мариною – майбутню перекладачку, коханку і помічницю Кортеса в підкоренні своїх співплемінників. 21 квітня 1519 експедиція Кортеса висадилась на узбережжі Мексиканської затоки, де був заснований порт Веракрус, за 70 км північніше сучасного міста.

Перші враження шукачів наживи підтвердили їх найсміливіші сподівання. Їм здавалося, як писав у своєму листі Кортес, що вони попали в країну “настільки ж багату, як і та, з якої цар Соломон черпав золото для будівництва храму” [3, с. 104].

Через ацтекського губернатора іспанці направили тлатоані (королю) ацтеків Монтесумі II (1502–1520) подарунки, серед яких був іспанський шолом з позолотою. Берналь Діас і інші іспанські хроністи стверджували, що індіанці знайшли його схожим на головний убір бога війни Уїцлопочтлі. За іспанськими повідомленнями, Монтесума, побачивши шолом, переконався, що іспанці є посланцями бога Кетцалькоатля, які повинні прийти з моря і оволодіти країною [4, с. 63–64].

16 серпня 1519, після короткого перебування на нездоровому (щодо клімату) узбережжі затоки, Кортес вирушив у похід в глибину материка, в бік столиці ацтеків міста Теночтітлана (тепер Мехіко). В Тласкалі одна з пірамід була очищена від “ідолів”, освячена, а тласкаланці охрещені. Кортес уміло використав суперечності ацтекського суспільства, завдяки чому до його загону приєдналися бл. 1 300 тотонакських воїнів і бл. 10 000 тласкаланців.

Уже в місті Чолулі, релігійній столиці ацтеків, де знаходився храм бога Кецалькоатля, який був місцем паломництва всіх індіанців Мексики, іспанці звернули увагу на те, що антропоморфні зображення деяких ацтекських богів не схожі на туземців. 8 листопада 1519 іспанці увійли в Теночтітлан, де їх приязно зустрів тлатоані Монтесума II. Іспанців вразив Теночтітлан, населення якого сягало 300 тис. чол., а з містами-супутниками Тескоко, Тлакопан, Теотіуакан, Аскапоцалько, Тлателолько та ін. – до 3 млн. Вражали уяву і піраміди та храми міста, канали й дамби. Монтесума нагородив Кортеса золотими прикрасами, які лише посилили бажання іспанців заволодіти країною.

Кортес зазначав, що місцеві жителі спочатку сприйняли його солдатів і самого керівника як посланців бога Кецалькоатля, тому не чинили опору. Згідно його другого листа, Монтесума на зустрічі з іспанцями заявив: “Багато вже днів, згідно з нашими записами, у нас є повідомлення від предків, що ні я, ні всі, хто живе на цій землі, не є її корінними мешканцями, а чужинцями, і прибули сюди з місць дуже далеких; і також у нас є відомості про те, що до цих місць наш рід привів із собою сеньйор, чиїми васалами вони всі були, який повернувся у свої рідні краї, а потім пішов і прибув через довгий час, і так багато часу пройшло, що оженилися ті, хто залишився з жінками місцевих жителів цієї землі, і народили багато поколінь і побудували поселення, в яких вони жили, і, бажаючи їх повести з собою, але не хотіли ні йти, і тим більше служити сеньйору, і таким чином він повернувся; і завжди у нас було, що ті, хто від нього походив, повинні були, нарешті, підкорити цю землю і нас як його васалів; і судячи з того, що ви вважаєте себе прибулими звідти, де дає схід сонце, і те, що ви показуєте про того великого сеньйора або короля, який вас сюди послав, ми вважаємо і у нас є підстави вважати, що він і був нашим сеньйором, особливо, через те, що ви нам показуєте, що йому потрібно багато днів, щоб отримати звідси повідомлення; і, отже, ви, безсумнівно, ті, кого ми будемо слухатися і будемо вважати сеньйором того великого сеньйора, про якого ви говорите, і що в моїй сеньйорії не буде іншого сеньйора, крім вас, який буде наказувати, тому що будуть тільки ваші розпорядження, я буду їх слухатися і виконувати; і все, що у нас є – все це у вашому розпорядженні” [15].

Проте іспанці вели себе свавільно, і коли Монтесума не дозволив освятити центральний храм Теночтітлана і припинити криваві жертвоприношення, конкістадори полонили короля. За Берналем Діасом, під час відсутності Кортеса іспанці на свято жертвоприношень Уїцілопочтілі і Тескатліпоці перебили багато жерців та індіанської знаті [4, с. 189]. Тоді ацтеки обрали новим, 10-м тлатоані (він правив 80 днів) брата Монтесуми, Куїтлауака (1520) і почали готуватися до війни. Кортес отримав підкріплення (тепер у нього було 1 300 піхотинців, 96 кінних рицарів, 80 арбалетчиків і 80 аркебузників, а також 2 000 тласкаланців), і 24 червня 1520 іспанці вдруге увійшли в Теночтітлан. Проте в розпал кризи, 27 червня, за нез'ясованих обставин, пішов з життя Монтесума. Іспанці стверджували, що він загинув від рук індіанців, хоча джерела й сучасні автори вважають, що короля, вже не потрібного іспанцям як заручника, вбили самі іспанці.

Опинившись в оточенні ворога, з порушеними комунікаціями з берегом, іспанці в ніч на 1 липня розпочали кривавий відступ, який отримав назву “Ніч смутку”. Під час цього відходу була втрачена вся артилерія, все золото, награване в Теночтітлані. Точний масштаб втрат встановити важко: конкістадор Берналь Діас дель Кастильо (1495–1584), який описав країну ацтеків, наводить максимальні цифри – близько 1 000 іспанців, тоді як за даними Кортеса загинуло не більше 150 чоловік [11]. Іспанцям вдалося вистояти в битві при Отумбі 7 липня 1520, коли ацтеки спробували перехопити Кортеса по дорозі в Тласкалу. Із загоном в 450 чол. (в т.ч. 23 вершники) Кортес розгромив 20- чи 30-тис. армію індіанців.

Увійшовши в прибережні області, населені дружніми до них племенами, іспанці відпочили, отримали підкріплення людьми й зброєю. Неоцінимую роль зіграла допомога іспанцям індіанських союзників із Тласкали, Тескоко, Уешоцінко, Чолули й інших місць. Тласкаланці дали 10-тисячну армію, якою командував їх касік (вождь), крім того 8 000 рабів переносили розібрані кораблі до озера Тескоко, на якому знаходився Теночтітлан, 2 000 рабів переносили провіант, і 8 000 тласкаланців їх конвоювали (за словами Кортеса, іспанців було 900 чоловік, а їх союзників – більше 150 000). Після цього іспанці розпочали новий наступ на Теночтітлан, де останнім правителем ацтеків був обраний племінник Монтесуми, Куаутемок (1520–1521). 30 травня 1521 розпочалася облога столиці, що виявилася відрізаною від поставок продовольства й джерел прісної води. Невдовзі були підкорені союзні ацтекам містодержави долини Мехіко. 13 серпня, після захоплення останнього тлатоані Куаутемока (страчений у 1525), ацтекська держава, як і її столиця, впала.

Надалі розпочалося підкорення решти території країни, куди Кортес у 1523 розіслав своїх офіцерів. За якісь три роки була завойована вся територія від Мексики до Панами, населення якої складало бл. 10 млн. чол. У 1541 Кортес повернувся в Іспанію, де й помер від дизентерії.

Ще в лютому 1517 експедиція з трьох суден заповзятливих шукачів наживи з Куби на чолі з іспанським конкістадором Франсіском Ернандесом де Кордобою (пом. 1517) відкрила частину юкатанського узбережжя. На Ісла-Мухарес (“Острові жінок”) його експедиція виявила великі статуї, що зображували жінок. На відміну від жителів Куби, Кордоба зустрів тут більш високорозвинутий народ – майя. Мешканці острова були добре одягнуті і носили золоті прикраси.

Проте майя під проводом вождя Моч-Коуо виявили себе вороже щодо іспанців. Де Кордоба втягнувся в бої з індіанцями і був важко поранений. Тому він вирішив плисти далі вздовж узбережжя півострова. Іспанці, за словами конкістадора Берналя Діаса дель Кастільо (“Справжня історія завоювання Нової Іспанії”), виявили “густо населені країни з будинками кам’яної кладки і людьми, одягнутими в бавов’яні тканини, які володіли золотом і обробляли кукурузні поля” [3, с. 101]. Досягнувши 20 березня 1517 околиць Сан-Франсіско-де-Кампече, експедиція вирушила назад на Кубу. Близько половини зі 110 осіб первісного складу загону загинуло в дорозі. Сам Ернандес де Кордоба помер невдовзі після повернення.

В 1525 проти майя здійснив похід Кортес. А в 1528 колишній підлеглий Кортеса, конкістадор Франсіско де Монтехо-і-Альварес (1479?–1553?), разом із 400 головорізів розпочав завоювання на Юкатані міст-держав майя. Монтехо застосовував найбільш варварські страти, вирізав цілі селища й кидав жінок і дітей на розтерзання бойовим собакам. Разом із 500 конкістадорів він до 1535 відкорив, знищив і пограбував міста майя, які вирізнялися високою культурою й самобутною релігією, хоч вони й не мали золота. Правитель майяського міста Мані – Тукуль Шіу – присягнув іспанському королю. В 1541–1542 Франсіско де Монтехо Ель-Мосо (1508?–1565) завершив завоювання Юкатану. А в 1550 Монтехо Старший був відкликаний в Іспанію, де й помер від тяжкої і тривалої хвороби.

Те ж саме трапилося в Південній Америці. До іспанців давно доходили чутки про багату державу інків у Перу. Зваблений легендами про золото, у 1524 пошуки багатой країни розпочав конкістадор Франсіско Пісарро-і-Гонсалес (бл. 1475–1541), якого надихнули на “подвиги” діяння Кортеса. Правитель інків Атауальпа (1527–1533) особисто познайомився з європейцями в 1527, коли до нього привели двох людей

Пісарро – Родріго Санчеса і Хуана Мартіна, висаджених поблизу Тумбеса для розвідки території. Їх наказано було доставити в Кіто протягом 4 днів, після чого полонених у долині Ломас урочисто принесли в ритуальну жертву богу Тіксі Віракоча Пачакамаку. Можливо, факт принесення в жертву даному богу й став причиною найменування іспанців – “віракоча”.

Після тривалих зусиль Пісарро на початку 1531 вирушив із 200 піших і 27 вершниками в третю експедицію з Панами на південь. Заснувавши поселення в долині р. Піури, він сушею досяг Кахамарки на півночі Перу. В битві при Кахамарці в 1532 конкістадори захопили в полон короля інків Атаульпу, убивши при цьому декілька тисяч воїнів і мирних жителів. Проте після битви виявилось, що кількість конкістадорів стала значно меншою, тому вони зачинилися в головному храмі міста разом із главою держави, вимагаючи за нього викуп. Атаульпа запропонував Пісарро заповнити приміщення, в якому його тримали в ланцюгах, до стелі золотом, і таким чином викупити своє життя. Скарби заповнили кімнату до відмітки на висоті піднятої руки. Проте, отримавши скарби, конкістадори не дотримали слова і вбили останнього імператора інків (1533). У кінці 1533 Пісарро пішов походом на Куско і заволодів ним. До 1535 він завоював імперію інків (Тіуантінсуйю), підкоривши державу, населення якої сягало 10–11 млн. чоловік. У 1541 конкістадор був убитий в результаті змови його офіцерів.

У квітні 1536 з міста Санта-Марта на карібському узбережжі вийшов загін в 500 чоловік під керівництвом Гонсало Хіменеса де Кесади (1509–1579), направлений іспанським губернатором для розвідки й завоювання внутрішніх областей Колумбії. Багато в чому це було викликано широко розповсюдженими чутками про міфічну золоту країну “Ельдорадо”. Протягом майже 9 місяців загін Кесади, перборюючи численні перепони, просувався вгору по р. Магдалені до земель процвітаючої держави чібча. Більшість конкістадорів загинула від хвороб чи в сутичках з індіанцями. В 1537 виснажені 170 конкістадорів досягли столиці чібча Бакати (тепер Богота) на плато Кундінамарка. Ослаблені міжусобними війнами і нападами сусідніх племен, чібча-муїски все ж змогли виставити 100-тисячну армію, але вчинили незначний опір іспанцям, яких вони сприйняли за богів. Їх правитель утік. До 1541 землі чібча були повністю підкорені конкістадорами. В 1571 Хіменес де Кесада повернувся на батьківщину, де й помер від прокази.

Таким чином конкістадори за короткий період підкорили всі чотири осередки праамериканських культур. В результаті досліджень учених, які стали можливими після цього, з'ясувалося, що в Центральній і

Південній Америці здавна – з III тис. до н.е. – були цивілізації (ольмеків, тольтеків, сапотеків, міштеків, тарасків, майя, інків та ін.), в яких зустрічаються релігійні міфи, котрі часом можна витлумачити як оповіді про “космічні” польоти та “подорожі” на небо.

Серед джерел, що висвітлюють минуле ацтеків, слід назвати зібрання лорда Кінгсборо і три так звані “Кодекси” (Codigo de Mendoza, Codigo Vaticano, Codigo Telleriano Remensis), а також історію індіанських народів, написану іспанською мовою нащадком короля Тескоко, князем Іхтілхочітлом. Надійним джерелом є хроніка Франсіско Лопеса де Гомара, написана зі слів Кортеса і його оточення в Іспанії. Збереглася монументальна праця старого солдата армії Кортеса – Берналя Діаса дель Кастільо (“Historia verdadera de la conquista de la Nueva Espana”) та Бартоломе де лас Касаса. Варто згадати індіанські джерела, які наводяться в хроніці Бернардіно де Саагуна (“Historia Universale de Nueva Esparia”). Цікаві свідчення містяться і в рукописі місіонера Хуана де Торквемади.

Сучасні дослідження минулого народів Мезоамерики (Центральна Мексика, Гондурас, Нікарагуа) засвідчують, що цивілізація тут зародилася задовго до ацтеків, і що її ідейною основою виступала релігія. Одними з перших ранньокласового суспільства досягли ольмеки в Південній Мексиці (XV–IV ст. до н.е.). Вважається, що перші ольмеки проникли на територію Мексики на початку III тис. до н.е. Вони припливли на човнах звідкись із півночі, залишивши свою прабатьківщину – легендарні “Сім Печер” (або “Сім Будинків”), шлях до яких вказували зірки Великої Ведмедиці. Ольмеки заснували нову столицю Тамоанчан (“місце дощу й туману”, “земний рай”), який вважався ними місцем народження людства й батьківщиною їхнього бога Кетцалькоатля [21]. Відомо, що вони займалися землеробством і рибальством, торгували гумою, виробляли м’ячі для священної індіанської гри. Спільнотою ольмеків управляли жерці. Міста ольмеків (Ла-Вента, Сан-Лоренсо, Трес-Сапотес) були ритуально-адміністративними центрами.

В VIII ст. н.е. з півночі в Центральну Мексику вторглись тольтеки, які в IX ст. створили могутню державу зі столицею в Серро-де-ла-Естрелья, а потім у Толлані (тепер Тула) (648–1051) та Теотіхуакані. Тольтеки, як і ацтеки, говорили на одній з мов групи науа. Як і їх попередники майя, вони будували величні храми на вершинах пірамід. У X ст. військові загони тольтеків підпорядкували окремі групи майя на Юкатані і в гірській Гватемалі, де знаходилися великі міста-держави – Чічен-Іца, Ушмаль, Майяпан, Гумарках, Ішімче та ін. У II пол. XII ст. н.е. нове нашествя з півночі войовничих племен, останньою хвилею яких були ацтеки, поклало кінець пануванню в Мексиці тольтеків.

Велику роль у культурному розвитку Південної Мексики зіграла група інших держав: а) сапотеків (500 до н.е. – 900 н.е.) зі столицею в Монте-Альбан; б) тотонаків (II–VIII ст.) з центром у Ель-Тахіні; в) міштеків (900–1521) зі столицею в Мітлі; г) тарасків (XIV ст. – 1530) зі столицею в Цінцунцані. Зрештою, потужна Ацтекська імперія (1325–1521) пов'язала 38 народів сучасної Мексики в досить крихку конфедерацію, правлячий дім якої володів державою, що налічувала понад 9 мільйонів населення. В духовному розвитку цих цивілізацій простежується глибока спадкоємність.

У ацтеків, що прийшли в долину Мехіко з півночі країни в XIII ст. і засвоїли уявлення своїх попередників тольтеків, а також сапотеків, майя, міштеков і тарасків, основними мотивами міфології є вічна боротьба двох начал (світла й темряви, сонця і вологи, життя і смерті і т.д.), розвиток всесвіту за певними етапами або циклам, залежність людини від волі божеств, що уособлювали сили природи, необхідність постійно живити богів людською кров'ю, без чого вони можуть загинути, – а смерть богів означала б всесвітню катастрофу.

Для запису історичних подій, календарних, астрономічних явищ і ритуалів, а також для обліку землі та податків ацтеки користувалися малюнковою писемністю, яка поєднувала ієрогліфічні і піктографічні принципи. Письмена наносилися пір'яним пензликом на шкіру оленя, тканину або на папір з магуея.

Уявлення щодо ацтекського календаря дає плита-календар – величезний диск (т.зв. “камінь Сонця”), виліплений із брили порфіру, який має в діаметрі майже 4 метри і важить 20 тонн. На диску ми бачимо барельєф бога Сонця, якого оточують символічні фігури та ієрогліфічні написи. Для обрахування часу ацтеки користувалися двома календарями: ритуальним з 260 днів, і сонячним, який мав 18 двадцятиденних місяців плюс ще 5 нещасливих днів. Щоб пов'язати календар із сонячним роком, вони щорічно (як і єгиптяни) додавали п'ять днів, в які не працювали, а кожні чотири роки накидали ще один день – високосний – і цим цілком вирівнювали календар з періодом обертання Землі навколо Сонця. Назви місяців у календарі відповідали назвам сільськогосподарських рослин. Поєднання двох типів відліку часу давало змогу ацтекам, як і майя, встановити 52-річний повторюваний цикл.

Згідно з ацтецькими міфами, Всесвіт пройшов ряд етапів (або ер) розвитку, що знаменували владу чотирьох богів Сонця. У першу еру (“Чотири ягуар”) верховним божеством в образі Сонця був творець Всесвіту Тескатліпока. У другу еру (“Чотири вітер”) Сонцем став інший бог-творець Кетцалькоатль. Третім Сонцем постав Тлалок, і його ера (“Чотири дощ”) закінчилася всесвітньою пожежею. У четверту еру

(“Чотири вода”) Сонцем була богиня вод Чальчіутлікуе. Сучасна ж, п’ята ера (“Чотири землетрус”) на чолі з богом Тонатіу повинна закінчитися страшними катаклізмами. При цьому ацтеки свято вірили, що кінець світу настане на схилі одного з 52-річних періодів.

Так чи інакше кінець світу асоціювався з одним із трьох головних богів ацтеків – *Кетцалькоатлем* (“пернатий змія” або “дорогоцінний близнюк”). Корені культу змія йдуть в Мезоамериці в глибоку давнину; перші зображення птахоголових зміїв датуються періодом 1150–500 до н.е. В міфології індіанців Центральної Америки Кетцалькоатль постає сином Мішкоатля й Чімальмат, богом-творцем світу, людини й культури, владикою стихій (у т.ч. вітру), богом вранішньої зірки (планети Венери, що засвідчує його “інопланетне” походження), покровителем жрецтва й науки, правителем столиці тольтеків – Толлану, де з 200 до н.е. було його головне святилище. Кетцалькоатль мав багато іпостасей і чотирьох братів-близнюків (Тескатліпока, Уцілопочтлі, Шіпе-Тотек).

В I–VI ст. його культ поширився по всій Центральній Америці, а в X ст. злився з образом імператора Кетцалькоатля. В одній із легенд говориться, що бог вважав своє обличчя потворним, тому відпустив довгу бороду, щоб приховати його, а пізніше почав носити білу маску [14]. Ацтеки ж уявляли його білою людиною з хвилястою бородою, хоча самі рослинності на обличчі не мали. Тож він зображувався у вигляді пернатого змія з обличчям бородатої людини. Легенда стверджувала, що білий бог прибув із “країни, де сходить сонце” на крилатому кораблі (ацтеки вітрил не знали!) і зійшов на землю в тому місці, де потім розбив свій табір Кортес. Білий бог навчив індіанців стежити за рухом зірок (“душ людей”) і вираховувати дати за календарем, навчив ремеслам і добрим звичаям, дав їм мудрі закони і релігію, а також заснував країну, де вирощували бавовну різних кольорів, а кукурудза (маїс) давала качани більше людського зросту. Виконавши свою місію, він повернувся туди, звідки прибув.

Про його зникнення у індіанців існувало кілька переказів. Один із них переповідав, що бог ночі Тескатліпока, прагнучи хитрістю вигнати білого бога з Мексики, підніс йому чашу, нібито наповнену еліксиром безсмертя. Напій же пробудив у бога таку непереборну тугу за батьківщиною, що він поплив на крилатому кораблі (чи плоту з крилатих зміїв) у бік висхідного сонця, в країну Сходу Тлілан-Тлапаллан, пообіцявши, щоправда, повернутися з-за океану назад. За іншою легендою, через підбурювання Тескатліпоки він вирушив у вигнання.

Легенди оповідали, що бородатий бог передбачив появу білих завойовників із-за моря, які підкорять усі індіанські племена і скинуть богів, замінивши їх іноземним богом. Під враженням цього переказу

ацтеки легко повірили, що виповнюється давнє пророцтво. Білі прибульці здавалися їм істотами з іншого світу. Адже вони володіли громами і блискавками і приборкали якихось чотириногих чудовиськ, а табасків, незважаючи на їх величезну чисельну перевагу, розгромили, немов за допомогою дивовижних чар. Збереглися письмові джерела, з яких нібито випливає, що віра в прихід білого бога була однією з причин легкого завоювання ацтеків (зрештою, і перуанських інків). Ця віра позбавила їх волі до боротьби і ввергла в зневіру. В результаті бог Кетцалькоатль став винуватцем нерішучості ацтеків у боротьбі з іспанцями. Хоча часом характерну зовнішність Кетцалькоатля тлумачать як доказ візитів європеїдних мандрівників у Давню Америку.

Існує також версія, за якою Кетцалькоатль упав на коліна перед шумливим Атлантичним океаном, гірко заплакав і кинувся в палаюче вогнище. Його попіл піднявся в повітря і перетворився на зграю птахів, а серце повисло в небі, як ранкова зірка Венери. Ще за одним міфом, він сам вирушив на вечірню Венеру, якою став пес Ксолотл, що супроводжував його. Іншим супутником Кетцалькоатля був бог льоду (вранішня Венера).

Всі ці уявлення (незвичний вигляд бога, його прибуття з неба, повернення на небо, неймовірні здібності тощо) фактично перетворюють Кетцалькоатля на “космічного” бога (інопланетянина?). Поклоніння йому включало принесення в жертву метеликів і колібрі (як втілення Сонця), а в пізній період культу в жертву приносили і людей.

Одним із головних богів науа й майя, що мав “космічну” біографію, був *Тескатліпока* – двійник Уїцілопочтлі і суперник (і брат!) Кетцалькоатля, покровитель жерців, який карав злочинців, повелитель зірок і холоду, владика стихій, що викликав землетруси. Він вважався богом-деміургом і одночасно руйнівником світу, творцем ночі а також усього матеріального у світі, творцем північної сторони світу. Щоб здобути вогонь, Тескатліпока піднявся на небо й перетворився на полярну зірку [17, с. 505] чи став сузір'ям Великої Ведмедиці. Цьому “космічному” персонажеві приносили в жертву вродливих юнаків.

Ще одним братом Кетцалькоатля був *Уїцілопочтлі* – верховний бог голубого ясного неба, бог молодого Сонця, полювання, покровитель молоді ацтекської знаті. Спочатку ацтеки вшановували його як племінного бога. Уїцілопочтлі обіцяв їм, що приведе їх в благословенне місце, де вони стануть його обраним народом. Це й сталося за часів вождя Теноча. Пізніше Уїцілопочтлі вбирає в себе риси більш давніх богів, а також риси бога Сонця Тонатіу і Тескатліпоки (іноді виступав як його двійник). У інших міфах ацтеків Уїцілопочтлі постає богом війни і виступає як воїн, який щоденно перемагає сили ночі, щоб вони не умертвили Сонце.

Так племінного бога Уіцілопочтлі ацтеки поставили на один рівень зі стародавніми богами Тлалоком, Тескатліпокою і Кетцалькоатлем. До його ж подвигів відносили (можливо перебільшуючи) введення звичаю “квіткових війн” і встановлення постійних людських жертвоприношень для того, щоб Сонце продовжувало рухатись по небу. В центрі Теночтітлана були збудовані два основних 30-метрових храми (Темпло Майор) у вигляді пірамід з площадками зверху, де йому приносили криваві людські жертви. При цьому піраміди могли забезпечувати як близькість до богів (інопланетян?), так і можливість спілкування з ними.

Нарешті, четвертим братом Кетцалькоатля у міфології ацтеків вважався *Шіне Тотек* (“наш владика зі знятою шкірою”, “наш вождь обідраний”) – бог, який сховався до стародавніх божеств весняної рослинності та посіву, покровитель золотих справ майстрів. Містичний бог сільського господарства, весни й пір року, Шіне Тотек частково злився з Тескатліпокою. Він зображувався в куртці з зідраної людської шкіри, зашнурованої на спині; від ліктів звисали руки жертви з розпростертими пальцями [18, с. 644]. Ацтеки вважали його своїм покровителем.

Але цим не вичерпувалися уявлення про небесних божеств, серед яких зустрічаємо *Мецтлі* (бог Місяця), *Камашитлі* (бог зірок, зокрема Полярної зірки, хмар, один із чотирьох богів, які створили світ). Важливим у ацтекському суспільстві був і культ *Тонатіу* – бога неба, Сонця і воїнів. Тонатіу зображувався у вигляді юнака з обличчям червоного кольору і полум’яним волоссям, найчастіше в сидячій позі, з сонячним диском або напівдиском за спиною. Для підтримки сил і збереження молодості цей небесний бог повинен був щодня отримувати кров жертв, інакше під час подорожі вночі по підземному світу він міг померти. Тому кожен день його шлях до зеніту супроводжувався душами полеглих у боях (принесених у жертву) воїнів. Тих, хто помирав на такій службі, попереду чекало вічне життя.

В залишеному людьми місті Теотіуакан (за 50 км на північний схід від Мехіко), де серед пірамід виділялася й піраміда Місяця, поклонялися богу води, дощу й грому Тлалоку. Культ Тлалока отримав поширення з II ст. до н.е., потіснивши давній культ Кетцалькоатля. Він зображувався антропоморфним, часто з очима сови або колами (у вигляді стилізованих змії) навколо ока (іноді такі кола зображувалися на його лобі), разом з іклами ягуара, а також зміїними завитками перед носом. На храмах-пірамідах Теотіуакана Тлалоку здійснювалися жертвоприношення, коли кам’яним (обсідіановим) ножем у живої людини вирізали серце, яке ще билось, після чого його спалювали в спеціальній чаші, а позбавлене життя тіло скидали до підніжжя храму.

Принесення богам крові людини було досить важливим релігійним ритуалом ацтеків [16]. Ацтеки вважали, що тільки постійний приплив крові підтримував богів молодими і сильними. Дуже широко практикувалися кровопускання, для чого протикали язик, мочки вух, кінцівки і навіть статеві органи. Жерці вдавалися до таких операцій кілька разів на день. Більше ж за все богам були потрібні криваві людські жертвоприношення. Вони мали місце на вершині пірамід біля храму того чи іншого божества. Були відомі різні способи умиртвіння жертви. Іноді в ритуалі брало участь до шести жерців. П'ятеро утримували жертву спиною на ритуальному камені – четверо тримали за руки й ноги, один – за голову. Шостий розкривав ножом груди, виривав серце, показував його Сонцю і поміщав у посудину, що стояла перед зображенням божества. Мертве тіло скидалося вниз. Його підбирав чоловік, що подарував жертву або полонив її. Він відносив тіло додому, де відділяв кінцівки і готував з них ритуальну трапезу, яку ділив із родичами й друзями. Вважалося, що поїдання жертви, яка уособлювала, за уявлення ацтеків, бога, прилучало людину до самого бога. У рік число людей, принесених у жертву, могло досягати до 3 000 осіб.

Страшні звіроподібні боги ацтеків, що мали “космічну” біографію й “космічну” батьківщину, покликані були навіювати жах людині перед ними, тож чи не для їх (прибульців?) умилювання були встановлені криваві жертви? Цікаво те, що вони постають як близькі істоти, що могло асоціювати спільний візит інопланетян, а потім конфлікти між ними, які зрештою навіяли мешканцям Мезоамерики жах перед гостями “згори”.

Що стосується цивілізації майя, то її детально описав єпископ Дієго де Ланда Кальдерон (1524–1579), хоча він сам брав участь у знищенні майяської літератури [10]. Джерелами щодо духовної культури майя є також хроніки, написані в XVI–XVII ст. на мові майя латинськими літерами і названими на честь групи жерців, які славилися своїми пророцтвами, – книгами Чілам Балам, та епос “Пополь-Вух”.

Народи майя-кіче були розселені в Мексиці, переважно на півострові Юкатан, і в прилеглих районах сусідніх країн. Власне майя (найбільш численний представник цієї сім'ї) жили на півночі Юкатану, найбільш північні – уастеки (хуастеки) – в Мексиці, на півночі штату Веракрус, решта – на території Гватемали, на кордоні Гватемали і Мексики. Королівство Великого Змія, як називали свою державу майя (в перші століття нашої ери) було союзом низки міст: Чічен-Іца, Ушмаль, Майяпан, священне місто Паленке (100 тис. жителів), Тікаль, Кірігуа, Копан, Хойя-де-Серен та ін. на території Мексики, Гватемали, Гондурасу, Сальвадора.

Культура майя є нащадком найдавніших цивілізацій ольмеків та невідомого народу Теотіуакана, однак найближчим її попередником була культура Ісапі. Розквіт колишньої окраїни бере свій початок з 800 н.е., тобто через 200 років після падіння Теотіуакана, і охоплює весь період посткласики – від 900 до 1500, аж до іспанського вторгнення в Гватемалу.

Історію майя поділяють на старий і новий період. “Стара” майя (1000 до н.е. – 900 н.е) представлена містами на території Гондурасу, Гватемали й мексиканських штатів Чіапас і Табаско. Із книг Чілам Балам дізнаємося, що в північному Юкатані існувало три основні політичні центри: міста-держави Майяпан, Чічен-Іца і Ушмаль. Власителями Майяпана були жерці на чолі з королем, які вважали себе нащадками білого бога Кукулькана (ацтек. – Кетцалькоатль) і тому носили штучні бороди. Зате в Чічен-Іці і Ушмалі правили воїни, вожді аристократичних воєнних каст.

“Нова” майя (900–1500) звузила зону поширення переважно до Юкатану. В цей час майя на відміну від ацтеків приносили в жертву своїм багаточисленним божкам, як правило, лише квіти й фрукти. Тільки, коли наступала засуха і треба було умилостивити розгніваного бога дощу Чак-Мооля, який, за переказами, жив на дні озера, жерці посилали йому наречену, найбільш вродливу дівчину. Люди давали разом з нею дуже богате придане: кидали в воду дорогоцінності й різне домашнє начиння...

У переказах про створення світу у племені майя-кіче (Гватемала) розповідається про *Пополь-Вуха* – людину, створену богами: “Говорять про тих, що були створені, хоча не мали ні батька, ні матері. Їх називали людьми. Вони не вийшли з утроби жінки. Вони були зроблені руками творців світу, які відправили їх на землю. Алом і Каолом теж з’явилися на світ дивом, за допомогою магії”. У книзі містяться міфи про створення світу і людей, міфологічні історії про двох близнюків-героїв Хунахпу і Шбаланке, їх боротьбу з підземними владиками тощо. Друга частина книги містить інформацію з історії держави Кіче та обґрунтування божественного походження королівської сім’ї [20].

Свого часу і в шумерському місті Ніппурі була знайдена табличка, в якій оповідалося про походження людини: “Лаар і Асман створили в майстернях богів за своїм образом і подобою Дуку...”.

Існує певна подібність між Біблією, шумерським клинописом і оповідями майя. І це тоді, коли між територією майя та Близьким Сходом відстань близько 13 тис. км.! Щоб подолати всілякий сумнів, наведемо для порівняння цитати з Біблії і “Пополь-Вуха”.

Біблія: “І була вся земля – одна мова та слова одні” (Бут. 11, 1).

“Пополь-Вух”: “Там вони побачили схід Сонця. У них була одна мова...” [20].

Біблія: “І простяг Мойсей руку свою на море, – і Господь гнав море сильним східним вітром цілу ніч, і зробив море суходолом, – і розступилась вода” (Вих. 14, 21).

“Пополь-Вух”: “Вони ледве помітили, що море залишилося позаду. Вони перейшли через нього так, ніби його й не було; вони йшли по камінню. З піщаного дна спливали круглі камені, і вони йшли по цих каменях. Назвали місце “рухомі піски”: ім’я дали ті, хто таким чином переправився через море, що розступилося. Так вони вийшли на інший берег” [20].

Біблія: “І Бог промовляв: “Оце знак заповіту, що даю Я його поміж Мною та вами, і поміж кожною живою душею, що з вами, на вічні покоління” (Бут. 9, 12).

“Пополь-Вух”: “Це буде вам гарною допомогою, коли ви захочете покликати мене. Це знак заповіту. Тепер я повинен вас покинути, з важким серцем...” [20].

Біблія: “Так я бачу чотирьох мужів непов’язаних, що ходять посеред вогню, і шкоди їм нема, а вигляд того четвертого подібний до Божого сина”. ...Побачили тих мужів, що огонь не мав сили над їхнім тілом, і не опалився волос їхньої голови, і їхні плащі не змінилися, і запах огню не ввійшов у них” (Дан. 3, 25, 27).

“Пополь-Вух”: “І тоді увійшли вони у вогонь, у вогняний будинок. Там було червоне пекло, але вони не відчували страждань. Вони показали з гладкою шкірою і спокійними обличчями, в сутінках. Всі хотіли, щоб вони померли в тому вогні, де вони були. Але не сталося цього. Ксібалба дивувався з них” [20].

Отже, у міфологічних системах Старого й Нового світу згадуються боги, які створили людину за своїм образом і подобою! Чому в таких віддалених цивілізаціях виявляються сліди єдиної міфологічної основи? Чи не тому, що вони мали спільне джерело? І чи не є це джерело неземного походження, якщо згадати “космічну” природу богів?

У майя знання і релігія були невіддільні одне від іншої і становили єдиний світогляд, який знаходив відображення в їх мистецтві. Уявлення про різноманітність навколишнього світу персоніфікувалися в образах численних божеств, яких можна об’єднати в кілька основних груп, відповідних різним сферам досвіду людей. Пантеон майя включав понад 20 найвідоміших богів. Провідна їх група – це боги небесних світил. Верховним богом майя був *Іцамна* – творець світу і засновник жрецтва, фундатор писемності, владика неба, який зображувався небесним драконом з рисами птаха і ягуара. Його жінка – небесна богиня веселки і

місячного світла (Місяця) *Іш-Чель*. Вона належала до добрих божеств, жінки просили її про благополучне народження дітей. На о. Косумель і в Ісаламі були святилища Іш-Чель, де люди зцілювалися від хвороб. У жертву їй приносили вродливих дівчат [17, с. 596]. Чотири боги-брати *Бакаби* підтримували небо, щоб воно не впало. Вони уособлювали чотири сторони світу й вітри. У пантеоні майя знаходимо також бога *Поллярної зірки*, який під час довгих небесних мандрівок охороняв купців.

Крім цих “космічних” істот особливо вшановувався покровитель країни майя, один із їх головних богів, бог *Кукулькан*. Він був богом чотирьох Святих Дарів – вогню, землі, повітря і води; і кожний елемент був пов’язаний з божественною твариною чи рослиною: повітря – Орел, земля – Кукурудза, вогонь – Ящірка, вода – Риба. Кукулькан був також богом планети Венери, тобто мав “космічний” характер (прибулець?). Водночас він вважався історичною (зафіксованою в історії) особою, засновником царських династій (зокрема, династії Кокомів у Майяпані) і великих міст. Як вождь тольтеків, Кукулькан привів їх у X ст. на Юкатан, де захопив частину земель майя. В результаті навали загинуло місто Паленке (Мексика), політичний і культурний центр індіанського народу майя VIII–III ст. до н.е. Згодом серед руїн була виявлена кам’яна різна плита, на якій стародавній художник вигравіював “жерця”, що сидить, як здається на перший погляд, в ракеті. Хто цей “жрець”? Кукулькан? І звідки він прийшов чи прилетів?

Серед руїн давнього міста майя Чічен-Іца в джунглях півострова Юкатан у Мексиці збереглася також храмова споруда – піраміда Кукулькана, на якій здійснювалися присвячені богам (=прибульцеві?) дійства. Майя уявляли Кукулькана у вигляді пернатого змія з людською головою. В рукописах і скульптурі майя Кукулькан представлений принаймні шістьма символічними образами. Він також зображувався у вигляді орла, ягуара, крові, раковини равлика, і нарешті як флейта, зроблена з кісток.

Взагалі, зображення божеств майя, як правило, включали в себе різноманітну символіку, яка говорить про складність мислення замовників і виконавців скульптур, рельєфів або малюнків. Так, у бога Сонця Кініч-Ахау були великі криві ікла, його рот був обведений смугою з колець. Богинею жертвоприношень і ритуальних самогубств була Іш-Таб.

Згідно міфів майя, на початку “п’ятого світу” боги з маїсу створили людське тіло. Тривалий час вважалося, що майя були винахідниками писемності (писемність майя була ієрогліфічного типу) та календарної системи. Однак після того, як подібні, але більш давні знаки були знайдені в місцях, віддалених від регіону майя, стало очевидним, що майя успадкували деякі елементи більш ранніх культур.

Для обчислення часу майя користувалися складною календарною системою. Календар майя – це найзагадковіша спадщину, що залишилася сучасному людству від цієї неймовірної високорозвиненої стародавньої цивілізації. Свій початок календар майя відраховував від 13 серпня 3144 до н.е., тобто ще за 2 000 років до виникнення самої цивілізації майя. Датою його закінчення було 21 грудня 2012. Вважалося, що в цей день закінчиться 4-а велика епоха Ягуара, що тривала протягом 5 000 років, і настане кінець світу (хоча цього не сталося).

Їх календар включав кілька циклів. Один із них виступав як поєднання чисел від 1 до 13 (“тиждень”) і 20 “місяців”, що мали власні назви. У вжитку був також сонячний календар з роком у 365 днів. Він складався з 18 місяців по 20 днів і п’яти “зайвих” або “нещасливих” днів (знову єгипетський чи іншопланетний варіант!). Крім того, майя користувалися так званим довгим рахунком, який, крім 20-денного місяця і 18-місячного року, враховував 20-річний період (катун); період в 20 катунів (бактун) і так далі. Там були й інші способи датування. Всі ці способи змінювалися в часі, що значно ускладнювало співвіднесення дат, записаних майя, з європейською хронологією.

Одна з найбільш правдоподібних версій полягає в тому, що календар майя отримали у спадок від іншої, більш розвиненої і більш давньої цивілізації ольмеків. Цілком можливо, що він був створений бл. 1300 до н.е., коли культура ольмеків досягла стадії найвищого свого розквіту. Інша версія, підтвердження якої можна знайти в давніх документах, стверджує, що до народу майя прийшов мудрий правитель з білою блискучою шкірою (в Мезоамериці таких людей не було!) високого зросту, який винайшов писемність і подарував людям цей календар. Чи не був це все той же Кукулькан, який прибув із далеких світів?

Тепер перейдемо до держави інків (кечуа), джерелами з історії якої, як і джерелами з історії ацтеків, є пам’ятки європейського походження. Сюди слід віднести “Хроніку Перу” (1553) Педро С’еса де Леона, “Доповідь про завоювання Нового Королівства Гранада і заснування міста Богота” (1539) Хуана де Сан Мартіна і Антоніо де Лебріха, “Короткий виклад завоювання Нового Королівства Гранада” (1539, 1548–1549) Гонсало Хіменеса де Кесади. Діяння Пісарро описав перуанський історик Інка Гарсіласо де ла В'єга (1539–1616) [13]. Інкі писемної системи не мали, хоча для передачі інформації використовували кіпу – складну систему заплетених у вузлики кольорових шнурків.

Засновником цивілізації й одним із головних божеств у міфології інков був “білий” бог *Ілья-Кон-Тіксі Віракоча*, якому приносили в жертву людей і який ототожнювався з богом-творцем, сином Сонця *Пача Камаком*. В одній із легенд говориться, що Віракоча разом зі своєю

жінкою Мама-Коча (“мати-море”) народив сина *Інті* (“сонце”), вісником якого був літаючий птах, і дочку *Мама Кільа* (“місяць”). Як видно, в цій небесній парі поєдналися солярний і лунарний цикли.

В озері Тітікака Віракоча створив (чи вивів звідти попередньо заховані там!) небесні об’єкти (Сонце, Місяць і зірки). Потім Віракоча “викликав” (?) людей зі скель, печер, рік, озер, струмків, тобто з кожної уаки (храму) [2]. Це можна витлумачити таким чином, що прибульці облаштували на Землі підземні бази, де перебували певний час разом із своєю космічною технікою. Заселивши людьми землю, Віракоча подався разом з білими супутниками на захід (звідти ж з’явилися конкістадори!) [17, с. 237]. Цікаво те, що Інка Віракоча – реальний правитель (1410–1438), згодом відсторонений від влади. Інки могли подумати, що іспанці – це супутники бога чи правителя, які тепер повернулися назад. Ще за одним міфом, індіанці походили від надісланих богом Сонця золотих, срібних і мідних яєць (прилетіли на космічному кораблі?) [18, с.105].

Нащадком бога Сонця (напівбогом) і водночас святим та жерцем вважався імператор інків. Сама імперія Тіуантінсуйю асоціювалася з імперією Сонця. За легендою, засновником держави інків був Манко Капак, легендарний правитель (бл. 1200), що походив, як вважається, від бога Сонця Інті і богині Місяця Мама Кільа. Існує багато версій приходу до влади Манко Капака. За однією з них, він був відправлений на Землю разом з іншими братами і сестрами для того, щоб заснувати храм на честь батька бога Сонця Інті. На Землі вони втілилися в печері, і під час пересування по печерах до місця заснування храму Корікама (пантеону інків) у Куско один із братів Манко Капака перетворився на крижину.

Легендарні оповіді про польоти богів і героїв ніби перестають бути легендою, коли звернемося до реальних пам’яток Південної Америки. Знання дослідників про історію кечуа значно поглибилися після їх ознайомлення з десятками культур, цивілізацій і держав, які існували в районах Анд, до появи тут на історичній арені інків. Найвідомішими серед них були: Караль-Супе (чи Норте-Чіко, ХХХ–ХVІІІ ст. до н.е.) на центральному узбережжі Перу, Котош (2300–1200 до н.е.) в Центральному Перу, Тіуанако (1600 до н.е. – 1180 н.е.) поблизу східного узбережжя оз. Тітікака, Кумбе-Майо (бл. 1500 до н.е.) біля міста Кахамарка, Купісніке (1500–1000 до н.е.) на океанському узбережжі Перу, Чавін (900 – 200 до н.е.) на північних нагір’ях Анд, Паракас (750–100 до н.е.) південніше Ліми, Вікус (V до н.е. – VI н.е.) у Північному Перу, Наска (II ст. до н.е. – 450 н.е.) в Південному Перу, Салінар (400 до н.е. – 600 н.е.) на північній прибережній території, Рекуай

(200 до н.е. – 600 н.е.) у Середньому Перу, Віру́ (II ст. до н.е. – III ст. н.е.) і Мочіка (чи Моче, I–VIII ст.) на північному узбережжі Перу, Ліма (100 до н.е. – 650 н.е.), Пукіна (125–1180) в Центральних Андах, Кахамарка (III–XV ст.), Уарі (500 до н.е. – 900 н.е.) в Центральних Андах, Сікан (750–1350) на північно-західному узбережжі Перу, Ламбаєке (центральна підгрупа культури Сікан, 800–1100), Уанка (IX – XII ст.) в Центральному Перу, Чірібайя (900–1350) на півдні Перу, Чачапоя (900–1470) в Північному Перу, Чанкай (1200–1470) на центральному узбережжі Перу, Мольо (1200–1500) в Болівії, Чімор (1250–1471) на північно-західному узбережжі Перу, численні королівства Аймара (Канчі, Канна, Колья, Лупака, Пакахе та ін., XIV – поч. XV ст.) навколо озер Тітікака й Поопо, Чінча (до XV ст.) і конфедерація Покра (XIV–XV ст.) в Південному Перу та ін.

Більшість із цих протодержавних утворень (зокрема, Мочіку, Чімор, Наска, Тіуанако, Пачакуті, Пукіну, Чачапоя, Уарі, Чанку, Покру) згодом завоювали інки, які створили велетенську імперію Тіуантінсуйю (1200–1535) зі столицею в Куско. Імперія простягалась довгою смугою у Південній Америці з півночі на південь і включала частини територій сучасних Колумбії, Еквадору, Перу, Болівії, Чилі, Аргентини.

До сьогодні уяву спостерігача вражають потужні міста, храми, некрополі, які залишили носії давніх культур, що перебували у спадкоємному зв'язку. Так, цікавими є будівлі культури Караль-Супе, серед яких виділяються якісь площадки (космодроми?), що виникли через тисячоліття після появи цивілізації шумерів; вони були сучасниками пірамід Давнього Єгипту і майже на два тисячоліття передували месоамериканській культурі ольмеків.

Носіями культури Кумбе-Майо бл. 1500 до н.е. був створений акведук довжиною 8 км, який є найдавнішою людською спорудою на території Південної Америки і який потребував потужних зусиль для його зведення.

Культура Мочіка відома своєю кольоровою керамікою та ірригаційними системами. Її носії залишили після себе Піраміду Сонця і Піраміду Місяця, найбільші споруди, зведені в стародавній Південній Америці (обсерваторії?), де приносили богам у жертву молодь. Носії культури не мали власної писемності, проте піктографічні зображення, що збереглися, дозволяють відновити картину їх цивілізації.

Цікавою є культура Ліма з численними храмами-уаками, пірамідою в місті Пачакамак (з III ст.), де був храм однойменного бога-творця (суперника чи іпостасі Віракоча). Взагалі в Перу виявлено 10 422 ідолів (серед них 1 365 мумій засновників родів, племен і селищ). Підраховано, що на території країни знаходиться понад 300 уаків [22].

Особливо хвилюючим для дослідника є місто Тіауанако, яке мало населення близько 40 000 чол. і поряд з ним розташовувався релігійний та мегалітичний комплекс Пума Пунку (XVI ст. до н.е.). Встановлено, що мешканці раптово залишили місто, хоча ніде не видно слідів вторгнення. Деякі науковці висовують гіпотезу, що подібне могло статися тільки через інопланетну цивілізацію, представники якої викрали давніх людей! Є також прибічники забавної версії, за якої жителі містечка були надто вороже налаштовані щодо всього живого і в їх розпорядженні знаходились технології, здатні знищити життя на інших планетах. Тож інопланетяни нанесли удар першими і ліквідували потенційного ворога на Землі і при цьому знищили всі свідчення існування цивілізації. Підтвердженням цієї версії оголошується розташування пірамід у строгій математичній пропорції, їх зорієнтованість по планетах Сонячної системи, і недобудована піраміда зі східного боку, яка, можливо, й була останнім штрихом у створенні міжпланетної зброї і яка виявилась не завершеною через втручання позаземної цивілізації [9].

Найбільший знавець доінкських старожитностей професор Артур Познанський з Болівії і німецький космолог Едмунд Кісс встановили, що величні споруди з каменю в Тіауанако в Болівії (куди входять мегалітичні руїни Каласасайя і Пума Пунку), які вони вивчали протягом сорока років, були побудовані 14–17 тисяч років тому, коли, на думку більшості вчених, на Землі був палеоліт або давньокам'яний вік (а за багатьма версіями, Америка була ще незаселеною!). Вони, а потім Г. Беллами, показали, що кам'яний календар на воротах храму Сонця Каласасайя відповідає часу, коли рік становив 290 днів, а тривалість місяця і дня дорівнювали відповідно 24 дні і 30 годин.

Розрахунки й висновки А. Познанського і Е. Кісса перевіряли професор Арнольд Кольшуттер (Боннський університет), доктор Рольф Мюллер (Потсдамська астрономічна обсерваторія) і ряд інших вчених. Всі вони підтвердили, що Каласасайя будувалася на підставі точних спостережень за зоряним небом і має вік близько 17 000 років. Таємницею є й те, яким чином з каменів-мегалітів, вагою в 100–200 тонн, зводилася гірська фортеця Саксауман (Перу) або фортеця Ольянтайтамбо, збудована з каменів вагою в 500 тонн!

Але це ще не все. Згідно з переказами індіанців, які живуть біля руїн Тіауанако, велике місто було побудоване до жахливої катастрофи, названої Чамак-Пачай або Епоха Темряви. Там, де зараз простягається Середандське плато, раніше хлюпалося багате рибою море, а клімат був тропічним. Можливо, ця обставина, а також зображені на календарі Каласасайя організми, які не зустрічалися тут в історичну

епоху – летюча риба і вимерлий в пліоцені таксон – дозволили Г. Беламі висунути гіпотезу, що Тіауанако було побудоване не 14–17 тисяч років тому, а, як мінімум, на порядок раніше! Проникаючи до Америки, ймовірно, по льоду або по вузькому перешийку, що існував близько 15–12 тисяч років тому, перші мешканці американського континенту знайшли там не тільки мамонта, а й більш давнього слона – мастодонта, а в Південній Америці також гігантського лінивця.

Подібна доля спіткала знамените інкське місто Мачу-Пікчу (1440–1532) в провінції Куско, яке часто називають “місто в небесах” чи “місто серед хмар”, а іноді – “втраченим містом інків”. Деякі археологи вважають, що це місто було створене як священний гірський притулок великим правителем інків Пачакутеком за сторіччя до завоювання його імперії, тобто приблизно в 1440, і функціонувало до 1532, коли іспанці вторглися на територію імперії інків. У 1532 всі його жителі таємниче зникли. Якщо до цього причетні інопланетяни, це означає, що вони не раз і не два воювали між собою вже на нашій землі при нашій цивілізації!..

Не менш загадковими для науковців є деякі геогліфи (нанесені на землю геометричні або фігурні візерунки, як правило, довжиною понад 4 метри). Серед них виділяються геогліфи пустинного плато Наска. Справді, культура Наска зі столицею в Кауачі відома своєю керамікою й системою підземних водопроводів, а також так званими “лініями Наска” на плато Пампа-де-Наска в Південному Перу, батьківщині давніх цивілізацій, яке простягнулося більше ніж на 50 км з півночі на південь і на 5–7 км з заходу на схід. Там з висоти польоту можна простежити велетенські малюнки (розміром 50–200 м) тварин (птаха, ящір, касатка, ігуана, собака, мавпа, павук, квітка та ін.). Відомо близько 30 малюнків, близько 13 тисяч ліній і смуг та близько 700 геометричних фігур (насамперед трикутники, трапеції, сотні спіралей). Найменше зображення – 46-метровий павук, найбільше – 285-метровий пелікан ...

Істинну форму зображень можна спостерігати лише з висоти пташиного польоту. Лінії, які протянулися на кілометри, нагадують залишки давніх злітних смуг. Здається, вони призначалися або для орієнтації космічних модулів (польотів на кулі?) або були площадками для посадки космонавтів чи інопланетян. До того ж їх можна пояснити або як такі, що створені для залучення представників позаземних цивілізацій, або такі, що виконані з використанням позаземних технологій.

Лінії Наски ставлять перед істориками чимало питань – хто їх створив, коли, навіщо і яким чином. Більшість дослідників приписують їх створення цивілізації Наска, яка населяла плато на рубежі нашої ери [7].

Проте, якщо з землі географію розгледіти неможливо, можна припустити, що за допомогою таких візерунків давні мешканці долини спілкувалися з божеством (прибульцями?). Крім ритуального не виключено і астрономічне значення цих ліній. Щодо часу створення ліній вчені сходяться на тому, що відбулося протягом тривалої доби, в VI–X ст., або до XII ст., коли в долині з'явилися інки.

В літературі більше 50 років популярні думки про те, що смуги в пустелі Наска призначені таки для посадки інопланетних космічних кораблів (адже до початку XX століття людство було не здатне до польотів!). При цьому залишається нез'ясованим, навіщо інопланетянам, здатним долати світлові роки міжзоряних просторів, взагалі потрібні злітно-посадкові смуги і прості візуальні орієнтири [7].

Не менш цікавим є малюнок на скелі (“Андський канделябр”), недалеко від міста Піско (Південне Перу) – “Лос Трес Крусес” (“Три Хрести”), як його називали місцеві жителі. Індіанське поселення Піско утворено близько 1000 до н.е., спочатку належало культурі Паракас, потім культурі Наска. Поруч із містом знаходиться географію, схожий з розташованими на плато Наска. Скеля складається з червоного порфіру, колір ліній теж червоний. Розмір малюнка: довжина – 128 м, ширина – 74, а товщина ліній – від 1,5 до 4 м. Малюнок схожий на зображення підсвічника з трьома свічками і на український тризуб одночасно. Його походження і достовірність залишаються не ясними [1].

Якщо на плато Наска відомий лише один малюнок, що зображує людиноподібну істоту, так званого “астронавта”, висотою 30 метрів, то на плато Пальпа, за 30 км, знаходиться близько десятка зображень людських істот. Тут зустрічаємо велику кількість як геометричних, так і антропоморфних географій, більшість яких знаходиться на плоских вершинах ніби штучно зрізаних пагорбів (при цьому навколишні пагорби зовсім не займані), що належать археологічній культурі, розквіт якої припав на проміжок між 300 до н. е. і 800 н.е. – на еру доколумбової Америки, і навіть до еру інків.

Рельєф Пальпа справді значно відрізняється від рельєфу плато Наска. У Пальпа більшість ліній і смуг розташовані на вершинах невисоких пагорбів. Саме плато Пальпа, хоча воно за площею в два рази поступається Наска, за кількістю малюнків і їх різноманітністю набагато більше. Існує кілька гіпотез їх походження і призначення (від астрономічного календаря, яким інки користувалися, до посадочних смуг інопланетян) [19].

Дивним є і великий антропоморфний географію із пустелі Атакама. Він є найбільшим у світі доісторичним антропоморфним малюнком, довжиною 86 метрів. Вік малюнка оцінюється в 9 000 років. Зображення гіганта розташовується за 1 370 км від географій пустелі Наски,

на самотній горі С'єрро Уніка, в пустелі Атакама (Чилі), неподалік від міста Уара. Зображення називають "Тарапака". Воно важко піддається ідентифікації. Повністю побачити цей геогліф можна лише з літака. Невідомі й творці цього зображення. Крім Тарапаки, в Атакамі зустрічаються й інші геогліфи. Трохи вище Тарапаки розташовуються круги і різні лінії. Їх оточують зображення сов, лам, птахів, людей, абстракцій і т.д. [8].

Від останньої культури – культури чібча-муїсків – теж не збереглося жодного пам'ятника писемності, але до нас дійшли відомості, зафіксовані європейськими хроніками. Серед них – опис "подвигів" завойовника чібча Хіменеса де Кесади, здійснений ним самим [23].

Як засвідчують дослідники, чібча були однією з високорозвинутих цивілізацій Південної Америки, яка склалася на високогірному плато Східних Кордільєр, на території сучасної Центральної Колумбії. Самі чібча називали себя муїсками ("людьми"). Прийшли вони сюди ще в II–V ст. н.е. і поширили свій вплив на Панаму, частину Еквадору і Венесуели. Серед великих цивілізацій американського континенту чібча по праву стоять в одному ряду з майя, ацтеками, сапотеками й інками. У XIII–XV ст. існувало 5–9 держав чібча. А на момент приходу іспанців племена чібча були об'єднані в дві великі конфедерації, що називалися за їх столицями: Богота (Баката) і Согамосо. В цей час їх нараховувалося бл. 1 млн. чол.

Міфологія чібча-муїсків не встигла скластися в єдину струнку систему, проте на час вторгнення іспанців уже з'являвся загальний для всіх чібча-муїсків пантеон з певними для кожного персонажу міфологемами і сюжетами, зі спланованою ієрархією божеств і героїв, що відповідало процесу класоутворення, який розпочався у чібча-муїсків.

Пантеон богів у чібча-муїсків не настільки великий, як у ацтеків чи майя. Так, вони поклонялися "космічним" богам (прибульцям?), передусім Сонцю під іменем верховного бога *Чімінігагуа*, який одного разу запустив величезну кількість птахів з великими крилами, які, облетівши весь темний світ, повсюди випускали з дзьобів промені світла (космічні кораблі?). Так на Землі започаткувався світанок. Цей бог створив і людей. Згідно з міфами і легендами чібча-муїсків, Чімінігагуа не був ревнивим богом і дозволяв іншим богам завжди і у всьому проявляти свою волю, не звертаючи уваги на нього, загальноновизнаного творця. Поклонялися чібча й іншому "космічному" божеству – Місяцю як жінці бога Сонця.

Їх сприймали то як небесне подружжя (на молодика святкувалося весілля цих двох божеств), то як касіків (правителів), то як богів. Муїски були переконані (аж ніяк не через відсутність поваги до Сонця, а завдяки чисто логічним міркуванням), що Сонцю не треба будувати

спеціальний храм, адже воно туди все одно не поміститься. Проте саме для цього світила, яке вважалося творцем природи, в священному місті чібча Согамосо (друга столиця поряд з Боготою чи Бакатою) був споруджений величезний храм.

Чібча-муїски поклонялися багатьом іншим богам: богині землі і родючості (Праматері) Бачу (“виступаючі груди”) або Фуна-Чоге (“добра жінка”); її божественному чоловіку, покровителю ювелірів Чібчакуму; богу Ненкатокоа, покровителю мистецтв, ремісників, живописців, музики і пісень, веселощів і вина, що брав у жертву тільки чічі (п’янкий напій); грізним і жорстоким богам війни – Гігвае і Чібча-Фруїме (останній тримав на собі небо), чия ненаситна утроба вимагала голів військовополонених; богам торгівлі, ткачів, художників по розмальовці плащів. Дуже популярний був покровитель бігунів – легконогий бог Чакен (“біжить”).

Створений Чімініагуою касік *Согамосо* послав на небо племінника, щоб він там став Сонцем і освітлював Землю; бачачи, що світла не вистачає, він сам піднявся на небо і став Місяцем. Головні небесні боги – *Суе* (сонячний диск) і *Чіа* (Місяць) [18, с. 628]. За другим міфом, людей створила богиня Бачуе разом із сином-чоловіком, з яким вийшла з озера Ігуаке. Згодом вона туди й повернулася.

Так, посланником Чімініагуа на землі чібча-муїсків був *Бочіка* – одна з найбільш загадкових і легендарних фігур індіанської міфології. Подібно Кетцалькоатлю у тольтеків, Великому Маніту у червоношкірих північноамериканських індіанців, Віракочі в інків, Бочіка теж несподівано з’явився зі Сходу, він також був бородатим і виконував ту ж місію: навчав чібча-муїсків мистецтвам, ремеслу, землеробству. У Боготі шанувалася веселка (космічний корабель?), під ім’ям Бочіка як солярного бога. Міфи і легенди, що оповідають про справи і подвиги Бочіки, нагадують сказання про Кетсалькоатль і тим, що обидва вони постають перед людьми та богами, то жерцями, то правителями, то мудрими наставниками. Мабуть, тому у Бочіки багато імен (Ненкетета, Нентекетета, Суе, Чімі-апагуа, Садігуа, Сугунсуа, Сугумонсе).

Він прийшов до чібча-муїсків у найважчий для них момент. Легенда свідчить, що богиня Бачуе вийшла з вод озера Ігуаке разом із трирічним хлопчиком. Як тільки цей хлопчик став повнолітнім, вони з Бачуе оженилися, проте їх потомство відмовилося вірити в богів. Це розгнівало бога *Чібчакуна*, поданого небом для підтримки чібча-муїсків, і він влаштував велику повінь. Багато потонули, а ті, кому вдалося врятуватися на вершинах найвищих гір, молили богів про пощаду і прощення. Тоді-то і з’явився на землі чібча-муїсків Бочіка. Він постав перед уцілілими людьми верхи на веселці, з золотим жезлом у руках.

За помахом його руки розкрилася горловина водоспаду Текен-ама і зі 130-метрової висоти вода з долини Боготи полилася в річку Магдалену. Потім Бочіка вступив у сутичку з мстивим Чібчакуном, переміг його і змусив тримати на своїх плечах землю, яка раніше лежала на деревах гуайяко. Чібчакун досить успішно займається цим до цих пір, і лише коли він від втоми змінює положення, відбуваються землетруси. А Бочіка як несподівано з'явився, так несподівано і зник у Согамосо (Схід), знаменитому храмі бога Сонця.

Чібча-муїски вірили в потойбічне життя. Згідно з їх уявленнями, в центрі землі перебувала Країна Тіней і дух кожного з покійних витав у ній легкою тінню. Дістатися туди вдавалося, тільки перепливши широку річку на суденці, сплетеному з павутини. Тому павук шанувався священним у країні чібча-муїсків.

Пам'ятаючи витівки бога Чібчакуна, який влаштував велику повінь, чібча-муїски поклонялися озерам і нерідко кидали в них свої дари. У одного з племен північного узбережжя Південної Америки здавна існував ритуал посвячення в вожді. Тіло касіка натирали смолою, потім покривали золотим порошком. Численна процесія одноплемінників супроводжувала цього позолоченого ідола до гірського озера Гуатавіта. Він пірнав, змиваючи позолоту, і тим самим відбувалася чудодійна посвята в вожді. Потім вождь допливав до берега (ніби символізуючи вихід божества з води). Учасники процесії також кидали у воду золото і коштовності, намагаючись задарити божество озера. Хроніст Педро Симон стверджував, що індіанці так шанували озеро, що коли в їхньому краї з'явилися іспанці, то аборигени кинули всі свої коштовності в це водоймище, довіривши їх йому на зберігання.

Богам жертвували звіроподібні фігурки, виготовлені з золота, золотий пісок і різні смарагди (якими й сьогодні багата Колумбія), кращі тканини. Жрець відвозив золоті фігурки в море і занурював їх туди. Ці релігійні обряди стали основою для легенди про казково багату країну Ельдорадо. Її міражі звели в могилу багатьох конкістадорів...

Богам приносилися також у жертву папуги, а в особливо урочистих випадках, – і людські жертви. Для останньої мети кожні 15 років виховувався хлопчик, який поставав як утілення мандрівного бога Сонця, і в урочистій обстановці умиртвлявся особливими жерцями, які у відповідних закладах вели аскетичний спосіб життя.

Взагалі людські жертвоприношення в чібча-муїсків були двох видів. У дні важких потрясінь (повені, епідемії, голод, війна) перед ранковою зорею жерці на чолі процесії з мешканців округи прямували до найвищої гори. Там у момент сходу Сонця, звернувши до нього погляди, жерці клали на покривало захоплену у супротивника дитину, кремінним ножом розкривали її тіло, збирали кров і обмазували нею ті камені, на

які лягли перші промені небесного світила. Чібча-муїски вірили, що Сонце поглине кров, а потім з'їсть і дитину, тіло якої залишали на місці жертвопринесення. Повсякденне жертвоприношення відрізнялося від описаного тим, що для нього підбирався будь-який молодий бродяга, що не мав певних занять і постійного житла. Єдина обов'язкова умова полягала в тому, щоб він був уродженцем долини, яка називалася Будинком Сонця.

Люди приносилися в жертву не тільки богам. Чібча-муїски обожнювали і своїх вождів, яким приписувалося надприродне походження. Наприклад, після того, як самий знатний чібча-муїск проголошувався імператором (сіпа), ніхто з підданих не мав права дивитися йому в очі. Якщо потрібно було щось піднести правителю, належало стати на коліна, а звертатися до нього слід було тільки повернувшись. Найбільшим покаранням у цих племен вважалося стати обличчям до обличчя з імператором, щоб сіпа “просвердлов” винуватця своїм вражаючим поглядом. Це було страшним ганьбою на все життя. Смерть імператора ввергала всіх у жалобу. Небіжчика бальзамували і укладали в труну з пальмового стовбура, оббитого листовим золотом. Разом з ним обов'язково йшли з життя кілька його жінок, і раби-прислужники.

Ще більш загадковим і незбагненим здавався верховний жрець. Він обирався на раді всіх жерців з представників двох найбільш знатних родин. Після виборів він отримував титул Сугамуксі (“той, хто перетворюється на невидимку”) і усамітнювався у своєму житлі неподалік від храму міста Согамосо. Жерці, котрі навчалися своїй професії протягом 12 років, перебували на утриманні суспільства і займалися тільки відправленням обрядів, організацією релігійних свят і жертвопринесеннями.

Способи поховання та поховальні церемонії відрізнялися великою різноманітністю. У деяких місцях витягували нутрощі небіжчика і наповнювали тіло коштовностями, в інших виставляли покійного на вітер, щоб з часом муміфікувати його, або сушили на вогні з тією ж метою, а іноді кидали у воду. Бідних ховали в загальних могилах. Як правило, їх залишали сидячими й такими, що тримають один одного за руки. Особливою повагою користувалися поховання тих, хто загинув у бою. У могилу клали продукти, необхідні для тривалих загробних мандрівок, і фігурки тих богів, яких покійний найбільше цінував за життя.

Чібча-муїски мали свій календар. Вони ділили час, виходячи з положення Місяця. Одні хроністи вважають, що це були відрізки по 10 днів, інші – по 4 дні. Перша частина місяця – повний місяць – призначалася для релігійних цілей, період скорочення місячного диска – для роботи, а наступні фази Місяця – для відпочинку і розваг.

Висновки. Таким чином, народи Латинської Америки з давніх давен, з покоління в покоління зберігали передання про контакти їхніх предків з інопланетянами. Ці передання відобразилися в їхніх міфах, легендах та інших оповідях, які були зафіксовані європейцями та індіанцями (в джерелах, що збереглися). До нас дійшли численні споруди й “гірські малюнки”, які ще більше поглиблюють загадку, котра так хвилює сучасну людину: чи одні ми у Всесвіті, чи подібних нашої цивілізації безліч, а отже імовірність візитів їх представників на Землю більш ніж вірогідна?!

Література

1. Андский канделябр [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://ru.wikipedia.org/wiki>
2. Астрономия инков [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://ru.wikipedia.org/wiki>
3. Бейкер Дж. История географических открытий и исследований. – М. : Изд-во иностр. л-ры, 1950. – 648 с.
4. Берналь Диас. Правдивая история завоевания Новой Испании / сост., новый перевод, комментарии А. Захарьяна. – М. : Форум, 2000. – 400 с.
5. Библия. Книги Священного Писания Ветхого и Нового Завета. – М. : Изд. Моск. Патриархии, 1983. – 1372 с.
6. Военные выжили на связь с инопланетянами // Правда. – 20 февраля 2013.
7. Геоглифы Наски [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://ru.wikipedia.org/wiki>
8. Гигант из пустыни Атакама [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://ru.wikipedia.org/wiki>
9. Город-призрак был обителью инопланетян [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://planeta.moy.su>
10. Диего де Ланда [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://ru.wikipedia.org/wiki>
11. Диего дель Кастиль, Берналь [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.google.com.ua>
12. Илюмжинов сдал инопланетянам “секретную информацию”, забеспокоились в Госдуме // News. – 4 мая 2010.
13. Инка Гарсиласо де ла Вега [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://ru.wikipedia.org/wiki>
14. Кетцалькоатль [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://ru.wikipedia.org/wiki>
15. Кортес, Эрнан. Письма [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://kuprienko.info/hernan-cortes-cartas>
16. Косидовский З. Когда солнце было богом. – М. : Детская литература, 1970. – 352 с.
17. Мифы народов мира / под ред. С. А. Токарева. – М. : Сов. энциклопедия, 1992. – Т. 1 : А–К. – 671 с.
18. Мифы народов мира / под ред. С. А. Токарева. – М. : Сов. энциклопедия, 1992. – Т. 2 : К–Я. – 719 с.
19. Пальпа [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://ru.wikipedia.org/wiki>

20. Пополь-Вух [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.theosophy.ru/lib/popolvuh.htm>
21. Тамоанчан [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://ru.wikipedia.org/wiki>
22. Уака [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://ru.wikipedia.org/wiki>
23. Хименес де Кесада, Гонсало [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://ru.wikipedia.org/wiki>
24. Экс-консультант Пентагона рассказал о встречах президента с пришельцами // Вести. – 16 февраля 2012.
25. Todd Venezia UN names official space “host” // The New York Post. – 26.09.2010.
26. U.N. Denies Appointing “First Contact” for Visiting Space Aliens // Fox News. – 27.09.2010.

Отримано 30.01.2013

Summary

Mozgovyi Ivan. “Astronauts” of Protoameryka: Myths, findings, versions.

The article deals with the mysterious witness documents from ancient countries of Latin America and the mysterious objects in these countries which in terms of paleofology can be interpreted as information about visits of aliens from other planets to Earth in ancient times.

Keywords: *Mayans, Aztecs, Incas, Conquistadors, the gods, “space” flights, “travel” to heaven.*

УДК 37(477):2

Ірина МОЗГОВА

ОСВІТНЯ СИТУАЦІЯ В УКРАЇНІ НА ТЛІ РЕЛІГІЙНИХ РЕАЛІЙ XVI – ПОЧАТКУ XVII СТ.

У статті йдеться про суперечливе розгортання освітнього процесу в Україні напередодні визвольних рухів XVII ст. Аналізується роль церкви в піднесенні вітчизняної освіти і культури, простежується протистояння релігійних конфесій в процесі духовного пробудження на українських землях.

Ключові слова: *освіта, єпископські й монастирські школи, богослов'я, клірики, університети, ченці, еліта, митрополит.*

Постановка проблеми. Однією з найважливіших проблем України залишалася проблема освіти, і передусім – вищої освіти, без розв'язання якої не можна було сподіватися на успіх справи духовно-національного відродження. Тож подальше поглиблене знайомство з діяльністю вітчизняних навчальних закладів минулого, які претендували на статус вищих і тривалий час залишалися центрами просвітництва, науки, філософської і суспільно-політичної думки в Україні, має важливе значення для вирішення багатьох проблем, які стосуються подальшого вдос-